

СОЦІОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ

У статті здійснюється спроба дослідити особливості соціокультурної адаптації іноземних студентів в Україні на прикладі Державного ВНЗ «Національний гірничий університет» (м. Дніпропетровськ), що являє собою сукупність складних, багатопланових процесів, які протікають на різних рівнях соціальної організації і соціальних взаємодій. Характер відносин, що утворюються за допомогою цих процесів, визначений як суперечливий.

Ключові слова: установки, планування майбутнього, якість життя, міжкультурне спілкування.

В статье предпринимается попытка исследовать особенности социокультурной адаптации иностранных студентов в Украине на примере Государственного ВУЗ «Национальный горный университет» (г. Днепропетровск), которая представляет собой совокупность сложных, многоплановых процессов, протекающих на разных уровнях социальной организации и социальных взаимодействий. Характер отношений, образующихся с помощью этих процессов, определен как противоречивый.

Ключевые слова: установки, планирования будущего, качество жизни, межкультурное общение.

The paper attempts to explore the features of sociocultural adaptation of foreign students in Ukraine as an example of the State Universities «National Mining University» (m. Dnipropetrovsk), which is a collection of complex, multifaceted processes that occur at different levels of social organization and social interactions. The relationship formed by these processes, defined as controversial.

Key words: installation, planning for the future, quality of life, intercultural communication.

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах глобалізації стрімко розвивається інтернаціоналізація освіти та навчання, все більше студентів навчається за кордоном. Агенти академічних систем зацікавлені в іноземних студентах, оскільки вони є джерелом доходу для університетів, джерелом символічних ресурсів, які можуть конвертуватися в економічні не лише на міжнародному, але і на внутрішньому ринку. Також збільшення контингенту іноземних студентів є окремим аспектом реалізації міжнародної академічної мобільності, яка є пріоритетним напрямком національної освіти і науки останнім часом. Нещодавно Міністерство освіти та науки України доручило ректорам ВНЗ збільшувати кількість іноземних студентів [1]. Зокрема й на рівні Дніпропетровської області впроваджуються відповідні ініціативи. Так, у 2013 році Департаментом освіти та науки Дніпропетровської обласної адміністрації почалася реалізація першого в Україні проекту «Study in Dnipropetrovsk Region», що покликаний залучити іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах регіону. За останніми даними Міністерства освіти та науки України на сьогодні з майже 150 країн 65,5 тис.

іноземних студентів виявили бажання одержати вищу освіту в Україні [2].

Актуальність теми зумовлена складністю соціокультурних процесів, що відбуваються в українському суспільстві під час розбудови відкритої держави. Для того, щоб сформувати позитивний імідж серед іноземців, з одного боку, Україна має гарантувати безпечність їх перебування на власній території, а з іншого – допомогти їм наблизитися до наших соціокультурних цінностей. Сприяння соціокультурній адаптації студентів-іноземців дозволить суттєво наблизити їх до українського суспільства та після повернення в країну відправлення, формувати позитивний імідж України, як здатної забезпечити якісне навчання та ефективну співпрацю, що впливатиме на збільшення в подальшому притоку іноземних студентів.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання загальної теорії та розробка різноманітних концепцій соціальної адаптації містяться в працях Е. Дюркгейма, П. Сорокіна, Т. Парсонса, Р. Мертона, М. Вебера, Дж. Міда, Ч. Кулі, П. Бергера і Т. Лукмана, Е. Гідденса, П. Штомпки та інших. Останнім часом в українській та російській соціології здійснюються

активні спроби виробити новий підхід до проблеми міжкультурного спілкування (З. Гасанов, Н. Осипова, С. Баграмов, Ю. Бромлей, Ф. Гороховський, М. Євтуха, Ю. Саєнко та інші). Разом із тим багато вчених говорять про труднощі в соціальній оцінці соціокультурної адаптації, пов'язані, в першу чергу, зі складністю самого процесу.

Виклад основного матеріалу. З метою виявлення соціокультурних особливостей адаптації іноземних студентів у листопаді 2013 р. було проведено соціологічне дослідження методом анкетного роздавального опитування за сполошною вибіркою. Було опитано 120 іноземних студентів, що навчаються в Державному ВНЗ «НГУ».

Для того, щоб ефективно проводити рекрутинг іноземних студентів та розробляти дієві рекламні акції слід визначити, з яких джерел студенти іноземці отримали інформацію про університет, та якими мотивами керувалися. За мірою зниження актуальності ієрархія таких джерел виглядає наступним чином: через співвітчизників, колишніх студентів нашого університету, міста, країни (27 %); у міністерстві освіти своєї країни (27 %); з офіційного сайту Національного гірничого університету (23 %); через українських викладачів, студентів, які працюють чи навчаються у країні студента-іноземця (16 %). Лише по два відсотки отримали такі відповіді: реклама університету в моїй країні; через організації, що надають послуги з пошуку

вузу для навчання. Зовсім неактуальним виявився такий варіант «Через прямі зв'язки із закордонними ВНЗ, наукові, професійні (індивідуальні) контакти керівників університетів».

Серед причини, за яких було обрано саме Державний ВНЗ «НГУ» для навчання називались такі (за мірою зниження актуальності):

– престижність диплому (39 %), навчання за контрактом в рамках обміну студентами, гранту (27 %), порада батьків, родичів, друзів, знайомих (22 %), направлення на навчання Міністерством освіти моєї країни (20 %), гарні умови для проживання та навчання (18 %), рекомендація випускників цього ВНЗ (16 %), хороше ставлення до іноземних студентів (10 %), географічно зручне місце знаходження ВНЗ (12 %), вибір був випадковим (8 %), спеціальність, на якій я навчаюсь можна отримати тільки в цьому ВНЗ (6 %), доступна вартість навчання (6 %), бажання залишитись в Україні (6 %), реклама ВНЗ (4 %).

Зокрема серед плюсів, на які будуть посилаються студенти при рекомендації вузу своїм знайомим – це легкість навчання. Серед причин, через які не радитимуть знайомим навчатись у НГУ – важко жити, лабораторії не оснащені, важка мова.

За результатами дослідження досить високо іноземні студенти оцінюють деякі аспекти навчання в Гірничому університеті (табл. 1).

Таблиця 1

**Рівень задоволеності різними аспектами навчання за 5-бальною шкалою
(у % до загальної кількості опитаних)**

Оцінка	1	2	3	4	5	Немає відповіді	Всього
Якість навчання	2	6,1	6,1	28,6	42,9	14,3	100
Рівень лабораторних та практичних занять	2	6,1	8,4	38,8	20,4	14,3	100
Оснащення кабінетів обладнанням	8,2	6,1	20,4	16,3	20,4	28,6	100
Якість підручників та методичних посібників	2,0	2,0	16,3	38,8	20,4	20,4	100

Щодо пропозицій для покращення процесу навчання в нашому університеті, студенти іноземці називали знання викладачами англійської мови, особливо тими, які викладають профільні дисципліни; більша увага до іноземних студентів; краще забезпечення підручниками; покращення стану аудиторій, ліфтів, туалетів. Що стосується мовних проблем, то за даними дослідження, 12 % респондентів оцінили власне володіння російською мовою як відмінне, 35 % – добре, 14 % – задовільне.

На питання, про те, як давно студенти володіють російською мовою, більшість із них (65 %) відповіли, що вивчили її саме в нашому університеті. 12 % – ще до вступу до університету. Ще 12 % відзначили, що володіють російською мовою з народження (цією мовою володіють їхні батьки). Тільки 2 студенти відзначили, що вивчили російську мову спеціально для вступу до російськомовного вищого навчального закладу. Що цікаво, майже кожен п'ятий студент хотів би, щоб викладання велось в університеті українською мовою.

Половина опитаних (50 %) хотіли б, щоб заняття у нашому університеті велися іноземними мовами, зокрема: англійською – 40 %, французькою – 6 %, іспанською та португальською – по 2 %.

У результаті дослідження з'ясувалося, наскільки для студентів іноземців зрозумілими є література та методичні посібники. Тільки кожен четвертий студент відзначив, що він все розуміє. Саме методичні посібники українською мовою не завжди сприймають студенти іноземці.

Серед предметів, вивчення яких іноземні студенти вважають недостатнім в університеті, називались такі: англійська мова, програмування, предмети зі спеціальності, практичні заняття з фізики. Але такі пропозиції були поодинокі.

Коли у студентів іноземців з'являються проблеми у навчанні, то вони звертаються в першу чергу до (за мірою зниження актуальності): деканату (50 %), для іноземних студентів або профільного деканату, викладача (28 %), коменданта гуртожитку (4 %), студентів-співвітчизників (2 %).

За специфікою проведення вільного часу можна визначити, якою мірою студенти іноземці інтегровані до загального студентського життя університету та української спільноти в цілому. Як видно з рисунку 1, переважна більшість студентів іноземців вільний час проводить зі своїми земляками.

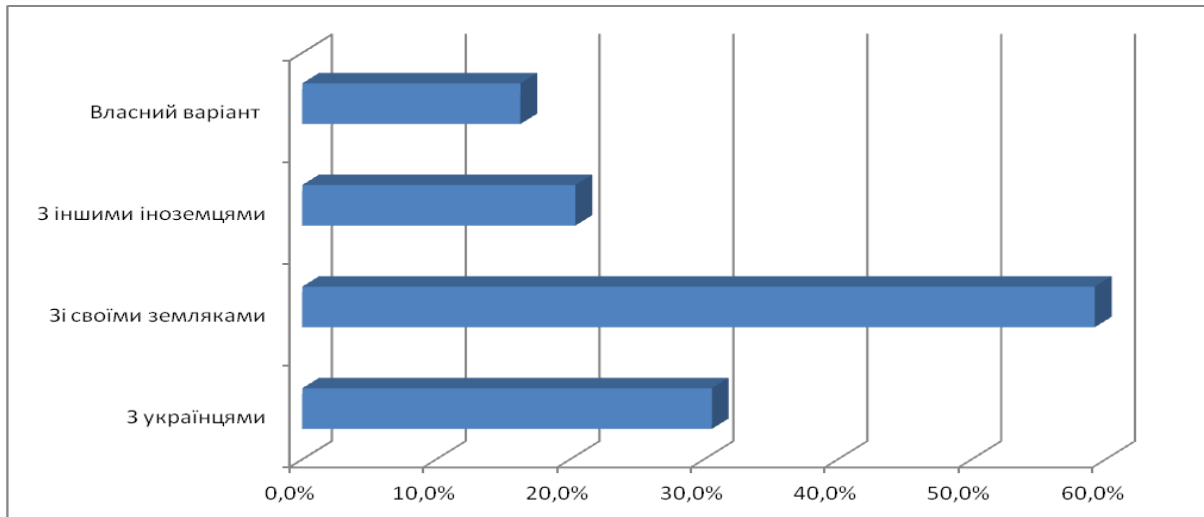

Рис. 1. Розподіл відповідей на питання: «З ким Ви переважно проводите вільний час?» (загальна кількість більше 100 %, оскільки можна було обрати кілька варіантів відповідей)

Те, що студенти іноземці проводять вільний час переважно у колі своїх земляків, пояснюють слабкою інтегрованістю в українське суспільство. Це закономірна ситуація, оскільки по-перше, як буде видно нижче, більшість студентів не планує залишатись в Україні, по-друге, взнаки дається мовний бар'єр, а також компактне проживання іноземців. Зі збільшенням різниці культур, мов, зовнішнього вигляду громадян приймаючого середовища та іноземців зменшується міра інтеграції іноземців, знижується якість оволодіння мовою, вільне безпечне самопочуття; студенти українці втрачають можливості знайомства з іншою культурою, оволодіння іноземною мовою з її носіями.

Як саме проводять свій вільний час наші іноземні студенти? На це відкрите питання були надані такі відповіді (за мірою зниження актуальності): слухаю музику, вчуся (вчу мову, готуюсь до домашніх завдань, готую лабораторні, ходжу на консультації

до викладача, навчаюсь у бібліотеці), читаю книги, ходжу в кіно, гуляю, спілкуюсь з друзями, займаюсь спортом (футбол, баскетбол, фітнес, танці); Інтернет та телебачення, мандрую Україною, працюю.

61,2 % іноземних студентів вважають, що їхні та українські традиції проведення вільного часу співпадають. Відмінність же у проведенні вільного часу пояснюють різними культурою та менталітетом.

Особливу увагу в дослідженні приділялося виявленню наявності неприязного ставлення до себе чи інших іноземних студентів в нашому місті та університеті. 55,1 % іноземних студентів відзначили, що неприязного ставлення до себе не відчують. Тільки кожен п'ятий студент відзначив про наявність неприязні.

Студентам іноземцям було запропоновано оцінити деякі аспекти умов життя їхнього за 5-бальною шкалою. Як видно з таблиці 2, найгірше студенти оцінили гуртожиток. Також відносно низькі оцінки отримало медичне обслуговування.

Таблиця 2

Оцінка деяких поза навчальних аспектів проживання
(у % до загальної кількості опитаних)

Оцінка	1	2	3	4	5	Немає відповіді	Всього
Гуртожиток	46,9	27,4	10,2	4,1	8,2	8,2	100
Безпека	8,2	10,2	16,3	36,7	12,2	16,3	100
Медичне обслуговування	12,2	16,3	10,2	20,4	16,3	24,5	100
Організація дозвілля	6,1	2	20,4	28,6	16,3	26,5	100

Один з найбільш важливих показників якості життя в чужій країні – загальний рівень безпеки іноземців. Можна говорити про те, що студенти іноземці відносно безпечно почуваються у нашому університеті. Хоча як низьку (оцінки «1» та «2») її оцінили 18 % опитаних.

Серед побутових проблем називались умови проживання, зокрема нарікання на стан туалетів, вікон, проблем з душем, гарячою водою.

Щодо планів після закінчення навчання в нашому університеті, то 16 % студентів іноземців планують залишитися надалі в Україні, 45 % – не планують залишатися, а 29 % – ще не визначились.

Переважна більшість опитаних (65,3 %) вважає, що їм легко буде знайти роботу в себе на батьківщині з нашим дипломом.

Серед складнощів пошуку роботи, які можуть очкувати наших іноземних студентів вдома, називались такі: на батьківщині доведеться підтверджувати український диплом про вищу освіту, складати спеціальні екзамени; дипломи доведеться перекладати французькою чи англійською мовами; на батьківщині не визнають українських дипломів; у тих країнах, де хотів би працювати, не визнають українських дипломів.

Ніхто не відзначив, що на батьківщині немає роботи зі спеціальності, яку отримує тут, що може свідчити про високий рівень свідомого раціонального вибору студентами іноземцями спеціальностей, за якими вони навчаються.

Студенти іноземці, які планують залишитись в Україні, переслідують такі цілі (за мірою зниження актуальності): хотів би продовжити навчання в Україні в аспірантурі; хотілося б певний час попрацювати в Україні за отриманою спеціальністю, щоб отримати виробничий досвід, який не отримав під час навчання; хотів би залишитись в Україні на постійне місце проживання.

Отже, адаптація студентів іноземців в соціокультурному середовищі ДВНЗ «НГУ» являє собою сукупність складних, багатопланових процесів, що протікають на різних рівнях соціальної організації і соціальних взаємодій. Характер відносин, що утворюються за допомогою цих процесів, може бути визначений як суперечливий. Досить високо студенти іноземці оцінюють якість навчання. Значна більшість із них відмінно або добре володіють російською мовою, і саме в нашому університеті вони її вивчили. Деякі іноземні студенти нарікають на складність розуміння підручників та

методичних посібників з профільюючих дисциплін, особливо якщо вони видані українською мовою. Половина студентів відзначили, що хотіли б навчатись англійською мовою. Що стосується побуту, то більшість студентів нормально освоюють нові умови проживання, діють згідно з їх вимогами, скорочуючи тим самим дистанцію у своїх відносинах з місцевими студентами, приймаючим соціумом. При цьому за наявності деяких мовних та побутових проблем, більша частина студентів задоволена навчанням, стосунками зі студентами, в адміністративних органах університету вбачає захисників своїх інтересів. Тільки половина студентів точно не планують повернутись на батьківщину. Решта ж вважає, що в них не буде проблем з пошуком роботи на батьківщині з нашим дипломом. Безсумнівно, для української сторони важливе значення має створення умов, в яких якісні змістовні та організаційні аспекти навчального процесу поєднувалися б із загальною толерантною атмосферою. Немає необхідності доводити, що це сприяє формуванню та поширенню позитивного іміджу університету, міста, та країни в цілому, зміцненню її міжнародних позицій у світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитро Табачник окреслив основні пріоритетні напрямки розвитку освіти у 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/actually/27561-dmitro-tabachnik-okresliv-osnovni-prioritetni-napryamki-rozvitku-osviti-u-2014-rotsi>.
2. Минобразования планирует сократить количество бюджетных мест в вузах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vesti.ua/strana/18692-minobrazovaniya-planiruet-sokratit-kolichestvo-bjudzhetnyh-mest-v-vuzah>.

Рецензенти: Гавеля В. Л., д. філос. н., професор;
Ляпіна Л. А., к. політ. н., доцент

© Мосьондз М. В., 2014

Дата надходження статті до редколегії 26.09.2014 р.

МОСЬОНДЗ Марина Володимирівна – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри історії та політичної теорії Державного ВНЗ «Національний гірничий університет».

Коло наукових інтересів: проблеми соціокультурної адаптації.